

КОТЕРЛІН І. Б.,

старша викладачка кафедри
суспільних наук
(Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу)

НИЖНИК Д. Д.,

студентка II курсу
(Інститут гуманітарної підготовки
та державного управління
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу)

УДК 341.1:004.891

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.35>**ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В СУДОВУ СИСТЕМУ: РИЗИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ**

У статті розглянуто сучасні підходи до визначення поняття «штучний інтелект» (ШІ) на основі досліджень науковців та рекомендацій експертної групи Європейської комісії. Висвітлено багатогранність ШІ як системи, що імітує людський інтелект, використовуючи методи машинного навчання, нейронні мережі та експертні системи. Особливу увагу приділено ролі ШІ як інструменту аналізу та обробки даних для прийняття рішень, наголошуючи на збереженні відповідальності за кінцеві рішення за користувачем.

Здійснено всебічний аналіз впровадження штучного інтелекту у судову систему, акцентуючи увагу на потенціалі, ризиках і етичних викликах такого нововведення. Дослідження охоплює правові, філософські та концептуальні аспекти застосування ШІ у правосудді. Особливу увагу приділено використанню штучного інтелекту під час розслідування воєнних злочинів, що стало актуальним у контексті військових дій 2022 року на території України. Наголошується на необхідності подальшого дослідження взаємодії штучного інтелекту з концепціями юридичної філософії: позитивізму, неопозитивізму та неопозитивістського позитивізму.

Аналізуються приклади використання ШІ в судочинстві різних країн, включно з Великобританією та США. Зокрема, описано принципи роботи пошукових та аналізуючих систем «COMPAS» (США), «Касандра» (Україна) та «Connect» (Великобританія).

Окрему увагу приділено обговоренню принципів, які мають забезпечувати етичність і ефективність використання штучного інтелекту у судовій системі. Також розглянуто потенційні ризики впровадження ШІ, серед яких: упередженість алгоритмів, недостатня якість даних для аналізу, а особливо відсутність адаптації до моральних та етичних аспектів. Висвітлено проблему прозорості алгоритмів і конфіденційності даних, що потребує чітких правових рамок та кіберзахисту. Зазначено, що ефективність використання штучного інтелекту залежить від підготовки фахівців, які працюють із такими технологіями.

Відзначено, що поєднання технологічного потенціалу ШІ з людськими судженнями і етичними принципами може забезпечити баланс між інноваціями та верховенством права. Окрім того, розкривається питання, чому ШІ повинен залишатися допоміжним інструментом, який сприяє покращенню судової

системи, а не заміною людської думки. Підкреслюється, що правильне та етичне впровадження ШІ може значно підвищити ефективність судової системи, скоротити час розгляду справ та забезпечити більш прозорий і справедливий процес.

Ключові слова: етичні виклики, неопозитивізм, правові аспекти, правосуддя, позитивізм, соціальна відповідальність, судова система, штучний інтелект, юридична філософія.

Koterlin I. B., Nyzhnyk D. D. Implementation of AI in the judicial system: risks and potential

The article examines modern approaches to defining the concept of "artificial intelligence" (AI) based on the research of scientists and recommendations from the European Commission's expert group. The multifaceted nature of AI is highlighted as a system that imitates human intelligence using methods such as machine learning, neural networks, and expert systems. Particular attention is paid to AI's role as a tool for data analysis and processing to support decision-making, emphasizing that the ultimate responsibility for decisions lies with the user.

A comprehensive analysis of the implementation of artificial intelligence in the judicial system is conducted, focusing on the potential, risks, and ethical challenges of such innovation. The study covers the legal, philosophical, and conceptual aspects of applying AI in the administration of justice. Special attention is given to the use of artificial intelligence in investigating war crimes, which has become particularly relevant in the context of the 2022 military actions in Ukraine. The article underscores the need for further exploration of the interaction between artificial intelligence and concepts of legal philosophy, including positivism, neopositivism, and neopositivist positivism.

Examples of AI applications in the judiciary of various countries, including the United Kingdom and the United States, are analyzed. Specifically, the principles of operation of search and analytical systems such as "COMPAS" (USA), "Kassandra" (Ukraine), and "Connect" (United Kingdom) are described.

The discussion focuses on the principles that should ensure the ethical and effective use of artificial intelligence in the judicial system. Potential risks of AI implementation are also addressed, including algorithmic bias, insufficient data quality for analysis, and, most notably, the lack of adaptation to moral and ethical considerations. The issues of algorithm transparency and data confidentiality are highlighted, emphasizing the need for clear legal frameworks and cybersecurity measures. It is noted that the effective use of artificial intelligence depends on the training of specialists who work with such technologies.

The article emphasizes that combining the technological potential of AI with human judgment and ethical principles can ensure a balance between innovation and the rule of law. Additionally, it explores why AI should remain an auxiliary tool that enhances the judicial system rather than replacing human reasoning. It is stressed that the proper and ethical implementation of AI can significantly improve the efficiency of the judicial system, reduce case processing times, and ensure a more transparent and fair process.

Key words: ethical challenges, neopositivism, legal aspects, justice, positivism, social responsibility, judicial system, artificial intelligence, legal philosophy.

Вступ. Сьогодні вже немає сумнівів, що штучний інтелект (ШІ) є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, а не лише технологією майбутнього. Сучасні цифрові технології стрімко інтегруються в різні аспекти суспільного життя, зокрема й у сферу правосуддя. Електронне судочинство, завдяки розвитку інформаційних систем, досягло якісно нового рівня, що значно підвищує ефективність судових процесів та доступність правосуддя.

Застосування ШІ у правовій сфері відкриває нові можливості для автоматизації процесів та аналізу великих обсягів даних. Очевидно, що застосування штучного інтелекту, як засобу генерування рішень у судових справах має за мету вдовольнити давнє прагнення людини щодо судочинства – досягнути справедливості через торжество верховенства права та неупередженості механізму, його невідчужуваності впливу емоцій, суспільної думки чи окремих індивідів.

Разом з цим виникають безліч питань щодо відповідності результату сподіванням: які загрози несе застосування ШІ в судочинстві, чи можна беззаперечно замінити людину штучним інтелектом, чи існують загрози принципам правосуддя та чи справді неупереджений підхід і беземоційність гарантує винесення справедливого рішення.

Штучний інтелект у судочинстві є порівняно новою технологією, однак науковці у всьому світі активно обговорюють особливості його застосування у сфері правосуддя. Зокрема у нашій роботі ми керувалися працями Белова Д. М. та Белової М. В., що розглянули потенціал та ризики такого використання ШІ [1], Борищевська О. М. та Заснов О. І. розглянули правові підстави та перспективи використання штучного інтелекту в судочинстві України [2], Ковальчук О. Я. розглянула подолання етичних викликів використання штучного інтелекту у правовій системі [3].

Постановка завдання. З урахуванням розповсюдження та впровадження технологій ШІ у багатьох галузях, вважаємо за необхідне розглянути питання використання цих технологій у судовій системі (у тому числі України) у контексті забезпечення принципів правосуддя. У межах поставленої мети будуть вирішені наступні завдання: сформулювати правове визначення ШІ, висвітлити ризики та потенціал впровадження штучного інтелекту в систему правосуддя щодо забезпечення його принципів.

Результати дослідження. Як зазначають дослідниці Ліманте А. та Москвитин Ю.: «...загальноприйнятого визначення терміну «ШІ» не існує. Загалом ШІ означає широкий спектр систем, які імітують аспекти людського інтелекту, або, іншими словами, здатні виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту. Таким чином, терміни ШІ та система штучного інтелекту використовуються для охоплення різних методів, включаючи машинне навчання та методи, засновані на знаннях, генеративний ШІ, а також такі сфери застосування, як комп'ютерне бачення, обробка природної мови, розпізнавання мови, інтелектуальні системи прийняття рішень, інтелектуальні робототехніка та інноваційне використання цих інструментів у різних сферах» [4].

Експертна група високого рівня Європейської комісії зі штучного інтелекту пропонує наступне визначення: «штучний інтелект – це системи, розроблені людьми, які, отримавши комплексну мету, діють у фізичному чи цифровому світі, сприймаючи навколишнє середовище, інтерпретуючи зібрані структуровані або неструктуровані дані, на основі знань, отриманих з цих даних, приймають найкращі рішення (відповідно до попередньо визначених параметрів) для досягнення заданої мети [5]».

Відповідно, на нашу думку, штучний інтелект – це система, яка збирає та аналізує інформацію за допомогою алгоритмів машинного навчання, нейронних мереж та експертних систем, що залежать від початкових даних котрі були закладені під час «навчання» штучного інтелекту. Це дозволяє отримати інформацію і альтернативні її варіанти для наступної вибірки та прийняття рішення людиною. Це визначення підкреслює, що ШІ слугує допоміжним інструментом, а остаточна відповідальність у прийнятті рішення залишається за користувачем.

У грудні 2018 року Європейська комісія з ефективності судочинства у складі Ради Європи затвердила Етичну хартію щодо використання ШІ в судовій системі та її середовищі. У ній викладені 5 принципів, яких слід дотримуватись у випадку використання ШІ у правовій галузі:

1. Дотримання основних прав людини під час використання ШІ.
2. Недискримінація, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб.

3. Якість та безпека обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі.

4. Принцип «під контролем користувача», який означає, що всі процесуальні аспекти, можливості й функції ШІ мають бути викладені зрозумілою мовою, що відповідає статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

5. Прозорість, неупередженість та справедливість [6].

Використання штучного інтелекту в судовій галузі поширюється по всьому світу. Наприклад, британська поліція застосовує інструмент під назвою Connect, який аналізує великі обсяги інформації з різних баз даних, включаючи ICSE DB (Міжнародну базу даних проти сексуальної експлуатації дітей). Використовуючи можливості штучного інтелекту, Connect ідентифікує жертв та злочинців, на фото або відео, шляхом аналізу фону (меблі, інтер'єр, рослинність, особливості ландшафту тощо), шуму, рухів, що дозволяє оперативно реагувати на злочини та ефективно їм протидіяти [7].

Цікавим є неоднозначність у практиці застосування подібних технологій різними державами. Зокрема, в США та Великій Британії впровадили підхід до аналізу судових рішень юридичними компаніями за допомогою штучного інтелекту. Цей підхід дозволяє генерувати моделі майбутньої поведінки суддів та їх рішень. У США система «COMPAS», що дозволяє прогнозувати можливий відсоток скоєння повторного злочину, базується на 137 анкетних питаннях, на які відповідає підсудний або, за його відмови, інформація береться з його досьє. Але з часом було виявлено порушення етичних норм під час його використання. Алгоритм вдвічі частіше позначав чорношкірих людей, як таких, що здатні до рецидиву [8].

У 2020 року Міністерство юстиції України розробило та вже почало використовувати аналогічну програму з елементами штучного інтелекту «Касандра». Це програмне забезпечення призначене для аналізу злочинців і чи здатні вони до рецидиву. Система пропонує відповісти на низку запитань, що стосуються конкретної особи, та у результаті співробітник пробації отримає оцінку ймовірності повторного скоєння злочину від 0 до 97%.

Також зазначається, що «Касандра» здатна до навчання та зможе використовувати досвід оцінок раніше проаналізованих злочинців, для більш точних прогнозувань у майбутньому [9].

У свою чергу французькі судді протистоять аналізу судової практики штучного інтелекту ще на етапі його можливого впровадження. Серед причин озвучувалися різні підстави зокрема, виходячи з необхідності забезпечення анонімності суддів. Також, однією з причин називають побоювання самих суддів, що аналіз їхніх рішень може показати розбіжності із загальноприйнятими нормами права [10]. З метою обмежити розвиток сектору аналітики та прогнозування судових процесів, уряд Франції заборонив публікацію статистичної інформації про рішення суддів шляхом встановлення покарання до п'яти років тюремного ув'язнення [11].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році Україна зіштовхнулася із низкою викликів у судовій системі, включаючи значне навантаження на суди через велику кількість воєнних злочинів, проблеми із забезпеченням правосуддя на окупованих та прифронтових територіях, а також необхідністю адаптації до воєнного стану.

У цьому контексті впровадження електронного документообігу та штучного інтелекту стало важливим кроком для підвищення ефективності та стабільності судової системи. Зокрема, основним напрямком використання технологій ШІ у системі правосуддя України є аналіз та розслідування воєнних злочинів. Інструменти штучного інтелекту відіграють важливу роль у виявленні, розкритті та розслідуванні воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Практичний досвід демонструє, що за допомогою технологій ШІ можна встановлювати особи російських військових, аналізуючи дані із соціальних мереж та записи камер відеоспостереження [12].

Як зазначає дослідник Орлов В.: «Завдяки використанню можливостей програмного забезпечення «Clearview AI» (наданого Україні засновниками компанії безкоштовно), з'явилася можливість ідентифікувати воєнних злочинців, використовуючи до 30 млрд. фотографій

із соцмереж та стрічок новин. Технологіями ШІ, поєднуючи їх з можливостями «OSINT», ефективно користуються дослідники «Bellingcat», завдяки яким вони встановили членів угруповань іррегулярних військ та бойовиків, які діяли разом з російськими військовими у Харківській області; осіб, які націлюють російські крилаті ракети на Україну; розсіяли міфи РФ про Бучу та Краматорськ та інше» [13].

У 2024 році офіційно стало допустимим використання суддею технологій ШІ, але тільки у випадку якщо «це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства», як зазначено у РІШЕННІ XX чергового з'їзду суддів України «Про затвердження Кодексу суддівської етики» від 18.09.2024 [14].

Використання штучного інтелекту у системі правосуддя породжує важливі питання щодо його відповідності різним концепціям правової теорії, наприклад такої як неопозитивістський позитив (Natural Law and Legal Positivism).

Юридичний позитивізм – це теорія у філософії права, яка наголошує на конвенційному характері правових норм. Відповідно до поглядів юридичних позитивістів, легітимність закону визначається його джерелом, а не змістом чи моральними засадами. Інакше кажучи, закон є дійсним, оскільки він був створений визнанням авторитетом, таким як законодавчий орган чи суд, а не тому, що він відповідає певним моральним критеріям. Ця теорія викликала численні обговорення серед академічних кіл: одні дослідники стверджують, що вона забезпечує необхідну основу для стабільної правової системи, інші ж вважають її надто ригідною та неспроможною враховувати моральні аспекти права.

Позитивізм у правосудді наголошує на тому, що закони повинні бути чітко визначеними і дотримуватися незалежно від моральних суджень. На нашу думку, такий підхід є занадто догматичний для сфери права. Але у цьому контексті ШІ може стати потужним інструментом, адже він слідує заданим алгоритмам і чітко дотримується правових норм.

У свою чергу підхід неопозитивізму або ж «природного права» вимагає врахування моральних, етичних та соціальних аспектів у процесі правосуддя. Тут вважається, що закони та правові рішення повинні відображати моральні цінності та суспільні потреби, а не лише формальні правила й процедури. Неопозитивісти стверджують, що право повинно бути динамічним і враховувати зміни у суспільній моральності та етиці. Вони наголошують на тому, що судові рішення повинні базуватися не тільки на тексті закону, але й на його інтерпретації у світлі сучасних моральних та етичних стандартів [15].

Неопозитивізм та позитивізм, хоч і протилежні теорії, але вони можуть поєднуватися для створення більш комплексної правової системи. Об'єднуючи мораль «природного права» з акцентом на верховенстві права позитивізму, досягається справедлива система.

Наприклад, принцип неопозитивістського позитивізму застосовується в галузі міжнародного права. З одного боку, стверджується, що існують певні універсальні принципи, які є застосовними до всіх націй (неопозитивізм). З іншого боку, міжнародне право є результатом чітких договорів та угод між державами (позитивізм). На практиці обидві ці теорії можуть доповнювати одна одну: неопозитивізм служить моральною основою для міжнародного права, тоді як позитивізм забезпечує його дотримання.

У випадку підпорядкування теорії неопозитивістського позитиву, використання ШІ у глобальній судовій системі стає складнішим (принаймні, на теперішньому етапі розробки), оскільки система, яка працює за заданими алгоритмами, може не враховувати аспекти моральності, оскільки її програмування базується на чітких правилах та процедурах, а не на гнучкості та адаптивності до змін у суспільній етиці. Але є велика вірогідність того, що у недалекому майбутньому, цю «недосконалість» ШІ буде виправлено.

Висновки. Беззаперечно, технології зі штучним інтелектом вже зараз виконують рутинні завдання, такі як обробка даних, пошук існуючих прецедентів і написання звітів. Це прискорює аналіз документів і зменшує навантаження на суддів та їхні команди. Використання таких систем також має потенціал суттєво знизити ризики корупції, оскільки алгоритми працюють з фактами, не піддаючись впливу особистих інтересів або емоцій.

Але попри значні досягнення, штучний інтелект має певні обмеження, що вимагають постійного людського контролю. Ефективність цієї технології залежить від якості початкової інформації і алгоритмів, які використовуються під час її функціонування. Помилки чи упередженість у даних можуть призводити до некоректних або несправедливих результатів. Крім того, ШІ не здатний враховувати моральні, етичні та соціальні аспекти, що мають важливе значення під час ухвалення судових рішень.

Виникають питання конфіденційності даних і прозорості роботи алгоритмів. Важливо, щоб технології штучного інтелекту використовувалися в межах чітких правових рамок і підлягали ретельному моніторингу. У цьому контексті принцип «під контролем користувача», визначений у Етичній хартії Ради Європи, є надзвичайно важливим. Він підкреслює, що всі функції ШІ повинні залишатися зрозумілими для людей, які його використовують, а остаточні рішення повинні залишатися за суддями.

Також існує проблема технічних збоїв або цілеспрямованого втручання в роботу системи зі штучним інтелектом, що може поставити під загрозу цілісність правосуддя. Тому розробка і впровадження таких технологій повинна супроводжуватися високим рівнем кіберзахисту та наявністю належного технічного забезпечення.

Важливим аспектом є підготовка кадрів для роботи з новими технологіями. Судді, адвокати та інші учасники судового процесу повинні отримати необхідні знання та навички для ефективного використання штучного інтелекту. Крім того важливо забезпечити постійне вдосконалення систем і адаптацію їх до змін у правових та суспільних реаліях.

Відкритим залишається одне з ключових питань: чи має ШІ залишатися допоміжним елементом у роботі судді або ж стати системою, що прийматиме остаточні рішення? Відповідно до однієї з теорій юридичної філософії, а саме неопозитивістського позитивізму можна констатувати, що системи з ШІ повинні виступати підтримуючим механізмом, але не замінювати людське судження. З чим ми і погоджуємося.

На нашу думку, найбільш прийнятним підходом є використання ШІ як підтримуючого елемента, що посилює ефективність судової системи, проте його роль повинна залишатися допоміжною. Остаточна відповідальність за прийняття рішень має залишатися за суддями, які здатні інтегрувати у свої рішення етичні та соціальні аспекти. Лише за умови дотримання принципів прозорості, людського контролю і відповідальності, технології штучного інтелекту зможуть стати надійними союзниками у забезпеченні верховенства права та справедливості.

Список використаних джерел:

1. Белов Д. М., Белова М. В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право, 2023. № 78 : ч. 2. С. 315–320.
2. Борщевська О. М., Заснов, І. О. Правові підстави та перспективи використання штучного інтелекту в судочинстві України. *Правова держава*, 2023, 50. С. 106–119.
3. Ковальчук О. Я. Теоретичні засади подолання етичних викликів використання штучного інтелекту у судочинстві. *Наукові записки*. Серія: Право, 2024, 16. С. 217–221.
4. Limanté A, Moskvityn Y. Integrating Artificial Intelligence in Ukraine's Courts. URL: <https://verfassungsblog.de/ai-ukraine-judiciary/> (дата звернення: 14.01.2025).
5. Баранов О. А. Визначення терміну «штучний інтелект». *Інформація і право*. 2023. № 1(44). С. 32–49.
6. European commission for the efficiency of justice (cepej). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 12.01.2025).
7. Демура М. І., Клепка Д. І. Перспективи застосування штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 554–558.
8. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 10.01.2025).

9. Яцкевич М. Мін'юст запускає штучний інтелект для аналізу злочинців. URL: <https://suspilne.media/62673-minust-stvoriv-stucnij-intelekt-dla-analizu-zlocinciv/> (дата звернення: 12.01.2025).
10. France bans judge analytics, 5 years in prison for rule breakers. Artificial Lawyer. URL: <https://www.artificiallawyer.com/2019/06/04/france-bans-judge-analytics-5-years-in-prison-for-rule-breakers/> (date of access: 19.01.2025).
11. LOI n 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice (1). Journal officiel de la République française (JORF). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/article_jo/JORFARTI000038261761 (дата звернення: 19.01.2025).
12. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану : монографія / редкол.: В. А. Журавель (співголова), Н. С. Кузнецова (співголова), О. М. Бандурка та ін. Харків : Право, 2023. 902 с.
13. Орлов В. Протидія кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції). Кропивницький, 2023. 172 с.
14. Про затвердження Кодексу суддівської етики: рішення XX чергового з'їзду суддів України від 18.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24#Text> (дата звернення: 11.01.2025).
15. Natural Law vs: Legal Positivism: Debating the Foundations of Law. URL: <https://fastercapital.com/content/Natural-Law-vs--Legal-Positivism--Debating-the-Foundations-of-Law.html#Defining-Legal-Positivism> (дата звернення: 17.01.2025).

